

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI
JIZZAX FILIALI

KOMPYUTER ILMLARI VA MUHANDISLIK TEXNOLOGIYALARI

XALQARO ILMIY-TEXNIK
ANJUMAN MATERIALLARI

TO'PLAMI
2-QISM

26-27-SENTABR
2025-YIL

Google
Scholar

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

**KOMPYUTER ILMLARI VA MUHANDISLIK
TEXNOLOGIYALARI**

mavzusidagi Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami
(2025-yil 26-27-sentabr)
2-QISM

JIZZAX-2025

Kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari. Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari to'plami – Jizzax: O'zMU Jizzax filiali, 2025-yil 26-27-sentabr. 368-bet.

Xalqaro miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globalashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur'atlar bilan rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e'tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarini qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma'ruza tezislari to'plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo'nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o'qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas'ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M.

Tahrir hay'ati a'zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), prof. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dots. Alibayev S.X., t.f.f.d.(PhD), dots. Abdumalikov A.A, p.f.f.d.(PhD) Hafizov E.A., f.f.f.d.(PhD), dots. Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dots. Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD) O'ralov A.I., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., t.f.f.d.(PhD) Kuvandikov J.T., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Sharipova S.F., Jo'rayev M.M.

Mazkur to'plamga kiritilgan ma'ruza tezislarning mazmuni, undagi statistik ma'lumotlar va me'yoriy hujjatlarning to'g'riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o'zlari mas'uldirlar.

principles, and recommendations. *Minds and Machines*, 28(4), 689–707. <https://doi.org/10.1007/s11023-018-9482-5>

2. Aristotle. (2019). *Nicomachean Ethics* (T. Irwin, Trans., 3rd ed.). Hackett.

3. Marx, K. (1976). *Capital: A Critique of Political Economy*. Vol. 1 (B. Fowkes, Trans.). Harmondsworth: Penguin Books.

4. Arendt, H. (1998). *The Human Condition* (2nd ed., with an introduction by Margaret Canovan). University of Chicago Press. (Original work published 1958).

5. Банкинс, S., Formosa, P., & Riley, P. (2022). AI-Decision-Making with Dignity: Contrasting Workers' Justice Perceptions of Human and AI Decision-Making in a Human Resource Management Context. *Journal of Business Ethics*, 180(4), 1047–1064. <https://doi.org/10.1007/s10551-021-04924-5>

6. Frey, C. B., & Osborne, M. A. (2017). The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation? *Technological Forecasting and Social Change*, 114, 254–280.

7. https://www.reuters.com/article/world/insight-amazon-scraps-secret-ai-recruiting-tool-that-showed-bias-against-women-idUSKCN1MK0AG/?utm_source=chatgpt.com

8. Kroll, J. A., Huey, J., Barocas, S., Felten, E. W., Reidenberg, J. R., Robinson, D. G., & Yu, H. (2017). Accountable algorithms. *University of Pennsylvania Law Review*, 165(3), 633–705. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2763263

9. Hanna, R. (2021). *Human dignity and the ethics of artificial intelligence*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003139412>

TALABALARDA O‘Z-O‘ZIGA BO‘LGAN MUNOSABATNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Abdunazarova Shoxro‘za Shamsiddin qizi

O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

ruzashyusupova@gmail.com

O‘z-o‘zini anglash - bu o‘zini aniq ko‘rish qobiliyati ya’ni o‘z e’tiborining obyektiga aylanish. Bu bizning xulq-atvorimizga va atrofdagilarga bevosita va bilvosita psixologik ta’sir qiladi. Ushbu maqolada o‘z-o‘zini anglashning ma’nosi va talabalardagi o‘z-o‘zini anglash rivojlanishi bo‘yicha joriy tadqiqotlar va nazariy tahlillar ko‘rib chiqiladi. Talabalardagi o‘zini anglash jarayonining psixologik xususiyatlarini bilish, ulardagi yoshga xos va ijtimoiy mavqeidagi ro‘li funksiyasini bajarishdagi psixologik qiyinchilikni yengib o‘tishiga qulay ijtimoiy psixologik muhit yaratish va munosabatda bo‘lishga sabab bo‘ladi. Shuning uchun ham bugungi kunda talabalardagi “Men” likni tog‘ri shakllantirish kelgusida, ulardagi psixologik yoshga xos rivojlanish va qiyinchiliklarni yengishiga, ta’lim jarayonida bilimlarni to‘liq samarali o‘zlashtirishida katta ahamiyatga ega.

O‘zini-o‘zi anglashning shaxs psixik taraqqiyotidagi o‘rni borasida bugunga qadar chet el olimlaridan, M. L Skene, K. A. Houtmeyers, H.Flavian, L. W.Donna, V.

Shehu, J. Yin, B. L. Tanishia, K. Hierl, R. Pearson, L.E.Davidson, T. B. Carter, J. A. Maksimeyko, O. N. Kozlova, O. B. Popova, E.Y. Vasilevskaya, O.S.Zolotareva va... larning turli yoshdagi bolalarda olib borgan o'zini-o'zi anglashning rivojlanishi, ta'sir etuvchi omillari borasidagi tadqiqotlarini keltirib o'tish lozim. Bundan tashqari psixologiya sohasida o'zlarining ilmiy va tadbqiqiy ishlari bilan ko'plab tadqiqotlarda hanuzgacha qo'llanib kelinayotgan chet el olimlaridan:

L. S. Vigotskiyning muhit oliy psixik taraqqiyot manbai asosidagi "Tarixiy-madaniy nazariya"si, A. N. Leontevning ong va faoliyat birligi tamoyiliga asoslangan faoliyat nazariyasi, J.Kelli K. Rodgers va A. Masloularning shaxsiyatni o'rganishdagi nazariy qarashlari xizmat qildi. Yurtimizda psixologiya sohasiga o'z hissasini qo'shgan va faoliyat yuritib kelayotgan psixologlar (E.G'.G'oziev M.G.Davletshin, G'.B.Shoumarov, V.M.Karimova, R.I.Sunnatova, B.R.Qodirov, Sh.R.Barotov, Z.T.Nishonova, O'.B.Shamsiyev, ...) ilg'or fikrlari, shu asosida ilmiy va tadbqiqiy ish olib borgan ko'plab tadqiqotlari shaxs, uning takomillashuvi, o'zini -o'zi anglash borasidagi ishlari metodologik, nazariy manbaa sifatida foydalanildi.

L.S.Vigotskiyning shaxsiy fikricha, o'zini o'zi anglash turli xil ma'nolar o'rtasida birlikni (umumiylikni) vujudga keltirish jarayoni sifatida va o'zlashtirilgan ong tariqasida namoyon bo'ladi.

A.N.Leontev talqiniga qaraganda, individual (yakka shaxsga oid) ongdagi mohiyat bilan mazmun o'rtasidagi ziddiyat o'zini o'zi anglashning sababchisidir.

A.N.Leontevning shogirdi V.V.Stolinning uqtirishicha, o'zini o'zi anglashning asosida (negizida) "menlik" ning mazmunlari o'rtasidagi ziddiyat yotadi.

B.G. Ananov izlanishlarida aks etishicha, o'zini o'zi anglashning paydo bo'lish omili- odamning individual xususiyati, faoliyat subyektliligi, shaxslilik xususiyatlarining tarkib topishidagi notekislik va geteroxronlikdir. Uning mulohazasiga ko'ra, o'zini o'zi anglash ana shu uchala xususiyatni o'zaro muvofiqlashtiradi va xuddi shu tariqa ongning individualligini ta'minlab turadi.

S. L. Rubinshteynning o'zini-o'zi anglashni shakllantirishning manbai ong va undagi ziddiyat bo'lmasdan, balki insonning tarkib topishi va rivojlanishi sanaladi. Ruhiy faoliyatning maxsus holdagi (vaziyatdagi) obyektiv shart-sharoitlar sifatida odamlarning hayoti, umumiy yashash sharoiti deb yozadi. [1]

O'z-o'zini anglash mazmuni ichki va tashqi qismlarga ega. Ichki o'z-o'zini anglash bizning ta'sirlarimiz, e'tiqodlarimiz, idrokларimiz, qiziqishlarimiz, maqsadlarimiz, shaxsiyatimiz, qadriyatlarimiz va mazmunli hayot shakllarini o'z ichiga oladi. Tashqi o'z-o'zini anglash tashqi ko'rinish va xatti-harakatlarimizni idrok etishimizni o'z ichiga oladi. Tashqi o'z-o'zini anglash, shuningdek, o'z-o'zini anglashning ijtimoiy jihatini, ya'ni boshqalarning bizga aytganlariga nisbatan o'zimizni hurmat qilishimizni (teskari aloqa), odamlarning bizga qanday munosabatda bo'lishi va xatti-harakatlarimizning boshqalarga ta'siri haqidagi tasavvurlarimizni va boshqalarga qanchalik sezgir ekanligimizni o'z ichiga oladi. O'z-o'zini anglashning ichki va tashqi tarkibiy qismlari nozik farqlarga ega bo'lgan, ammo o'z-o'zini anglash bilan sinonim sifatida ishlatilishi mumkin bo'lgan tushunchalarda yaqqol namoyon bo'ladi: o'z-o'zini anglash va o'z-o'zini bilish (o'zimiz va atrofimiz haqida nima bilamiz) va o'z-o'zini anglash va o'z-o'zini ko'rish (biz o'zimizni qanday ko'ramiz va

boshqalar bizni turli xil ta'riflarimizda qanday ko'radi deb o'ylaymiz). O'z-o'zini anglash jarayoni o'zimiz haqida o'ylashni o'z ichiga oladi, bu bizga o'z xususiyatlarimizdan xabardor bo'lish, bu ongni saqlab qolish va o'z xatti-harakatlarimiz va boshqalar bilan o'zaro munosabatlarimizda foydalanish imkonini beradi. Fikrlash jarayonlariga introspeksiya, o'z-o'zini tahlil qilish va o'z-o'zini singdirish kiradi [2] O. Kozlova olib borgan shaxsiy va ijtimoiy identifikatsiyaning kelajakdagi mutaxassislar "Men" konsepsiyasi tuzilishidagi munosabatiga asosan olib borgan tadqiqotida ham bo'lajak mutaxassislarning o'zini-o'zi anglash tushunchasining o'ziga xosligi, shaxsiy inqirozlarni yengib o'ta olishi, ko'p qirrali va ko'p bosqichli bo'lajak mutaxassislarning konsepsiyasining o'ziga xosligini, sifat jihatlarini aniqlash, tarkibiy qismlar, uning quyi tizimlari nisbati dinamikasi, shaxsiy va ijtimoiy o'ziga xoslik, o'zini-o'zi anglashning kategorik holati va muhim xususiyatlariga aniqlik kiritgan. [3]

Ushbu ilmiy ishimizda talabalaridagi o'zini anglashning kognitiv va ijtimoiy muhit bilan bog'liq xususiyatlari bilan bog'liq holda rivojlangan o'zini anglash komponentlarini aniqlash maqsadida amaliy tadqiqot o'tkazdik. Tadqiqot ishimizda 195 nafar sinaluvchi ishtirok etgan. Shulardan 100 nafar ayol va 95 nafar erkak kishini tashkil etdi. V.V.Stolin va S.R.Pantileevlar tomonidan "O'z-o'ziga bo'lgan munosabatni o'rganish" metodikasi bo'yicha o'tkazgan tadqiqotimiz natijalarini quyidagi 1-jadvalda aks ettirdik. Ushbu metodikamiz natijasiga ko'ra sinaluvchilarimizdagi o'z ichki dunyosini chuqur anglash darajasi shkalasi

1-jadval

"O'z-o'ziga bo'lgan munosabatni o'rganish" metodikasida olingan natijalar statistikasi

Ko'rsatgichlar	O'rtacha qiymat
Ochiqlik yopiqlik	6,7897
O'z o'ziga ishonch	9,4205
O'zini boshqarish	7,8487
O'ziga munosabat	6,3282
O'zini baholash	9,9179
O'zini qab qil	8,1026
O'ziga bog'langanlik	6,6000
Ichki nizokashlik	7,7744
O'zini ayblash	5,4615

bo'yicha maksimal 11 baldan, natijalar bo'yicha o'rtacha qiymat 6,7 ball bilan pastroq ekanligi aniqlandi. Talabalarda o'zini ichki olamiga nazar tashlash pastroq bo'lishi, yosh davriga ko'ra o'spirinlik davridan katta mustaqil jamiyatga qadam qo'yganligi va o'z "Men"ligini kompleks rivojlanish davri boshlanishi hisoblanadi.

Ushbu yoshdagi shaxslarda "Men"lik timsoli va anglanganlik jarayonlarining kompleks adekvat va yuqori emasligini, hali sinaluvchilarimiz bevosita va bilvosita ijtimoiy muhit bilan bog'liq holda kognitiv rivojlanishi bosqichida kechayotganligi bilan izohlashimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. G'oziyev E. Umumiy psixologiya: Darslik. – T.: Universitet, 2002. - 96b.
2. Manuel London, Valerie I.Sessa, and Loren A.Shelley Developing Self-Awareness: Learning Processes for Self and Interpersonal Growth. Annu.Rev.Organ.Psychol.Organ.Behav. November 18,2022 261p
3. Золотарева О. С. Влияние материнской депривации на развитие я-концепции детей подросткового возраста//дисс. автор. кандидата психологических наук. Астрахань – 2007. -22

VIRTUAL MUHITDA HISSIY INTELLEKTNING AHAMIYATI

Mardiyeva Feruza Hasanovna

hasanovnaferuza6@gmail.com

So'nggi yillarda zamonaviy yuqori texnologiyali aloqa vositalarining, birinchi navbatda internetning jadal rivojlanishi subyektning shaxslararo munosabatlar tizimida bilvosita aloqa ulushining oshishiga olib keldi (A.E.Voiskunskiy). Kommunikativ jarayon strukturasining virtual kommunikativ makonni tashkil etishning texnik xususiyatlariga muvofiq o'zgarishi vositachilik aloqasi subyektlari xususiyatlarining tabiiy o'zgarishiga olib keldi. Faoliyatning barcha sohalarida va kundalik hayotda internetdan keng foydalanishga asoslangan zamonaviy axborot muhitining jadal sur'atlar bilan rivojlanishi butunjahon Internet tarmog'idan foydalanuvchilarning deyarli nazoratsiz o'sishini rag'batlantiradi. U aholining barcha qatlamlari uchun ham texnik, ham moddiy jihatdan qulayroq bo'lib bormoqda. Kompyuter texnologiyalarining jadal rivojlanishi, ma'lumotlar uzatish tezligining oshishi, virtual maydonni 3D formatda modellashtirish, texnologik vositalarning arzonlashuvi shaxsning virtual olamga sho'ng'ishiga tobora ko'proq hissa qo'shmoqda. Internet ko'p afzalliklarga ega bo'lishiga qaramay, u gumanitar xarakterdagi bir qator muammolarni va keng ko'lamli kompyuterlashtirishning ijtimoiy va psixologik ta'sirini o'rganish zaruriyatini keltirib chiqaradi.

Psixologiya fanida shaxsning boshqa shaxslar bilan munosabatlarini turli sohalarda o'rganish 20-asr boshlaridan boshlab amalga oshirilgan. Ushbu masalaga dastlabki qiziqish ramziy intereksionizm va personologiya vakillari (V.Jeyms, C.Kuli, J.Mid) tomonidan namoyon qilingan.

Xalqaro demografik tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, internetga qaramlik butun dunyoda shiddat bilan tarqalib, tobora kengayib bormoqda. Hattoki, Janubiy Koreyada bu eng jiddiy sog'liq muammolaridan biri sifatida qaraladi. AQShda aholi o'rtasida internetga qaramlikning tarqalish darajasi 5%, Yevropada 2% dan 4% gacha bo'lgan ko'rsatkichni tashkil qiladi va Osiyo mamlakatlarida internetga qaramlikning namoyon bo'lishi yanada jiddiyroq va bu foydalanuvchilarning 10.7% ni qamrab olgan. Turli manbaalarga ko'ra, Rossiyada internetga qaramlik darajasi 1.7%dan 4.3%gacha bo'lgan ko'rsatkichni tashkil qilar ekan. Shu narsa hayratlanarliki, qisqa vaqt ichida internet bizning hayotimizga mustahkam o'rnashdi va inson psixikasi darajasida bir qator muhim o'zgarishlarga sabab bo'ldi va bu jarayon davom etmoqda.